

Абашнік В.О.

доктор філософії, завідувач
кафедри гуманітарних та
фундаментальних
юридичних дисциплін
Харківського економіко-
правового університету

Міжнародні контакти ХЕПУ з Лейпцігським університетом

В 2010 р. Харківський економіко-правовий університет (ХЕПУ) налагодив наукове співробітництво з Лейпцігським університетом (Федеративна Республіка Німеччина). Першим кроком в рамках цього співробітництва стала Міжнародна конференція на тему «Природничі науки як комунікаційний простір між Німеччиною та Росією у 19-му столітті» (Naturwissenschaft als Kommunikationsraum zwischen Deutschland und Russland im 19 Jahrhundert), яка пройшла з 29 вересня по 1 жовтня 2010 р. у м. Лейпціг (ФРН). Організаторами названого наукового форуму виступили Лейпцігський університет (Universitaet Leipzig), Інститут історії медицини та природничих наук імені Карла Зудхоффа (Karl-Sudhoff-Institut fuer Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften) Лейпцігського університету та Саксонська Академія наук у Лейпцігу (Saechsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig).

Відкриття цієї конференції відбулося в середу, 29 вересня 2010 р. у Святковому залі Саксонської Академії наук у м. Лейпціг. З вітальним словом спочатку виступив президент Саксонської АН, професор та завідувач кафедри теоретичної філософії Лейпцігського університету, доктор філософії *Пірмін Штекелер-Вайтгофер* (Pirmin Stekeler-Weithofer). У своїй промові оратор наголосив на важливості наукових зв'язків між Німеччиною та Росією, в т.ч. включаючи українські землі в рамках Російської імперії в 19-му столітті [1]. Далі зі своїми привітаннями до присутніх та учасників міжнародного форуму звернулися ректор Лейпцігського університету та декан медичного факультету. Після цього присутніх привітала головний організатор форуму, професорка, доктор медицини та доктор філософії *Ортрун Різа* (Ortrun Riha), яка також є дирек-

торкою Інститут історії медицини та природничих наук імені Карла Зудхоффа.

Перший день конференції завершився публічною доповіддю на тему «Німецько-російські та німецько-італійські наукові відносини у 19-му сторіччі. Порівняння основних рис в соціокультурному контексті». Її виголосив відомий науковець, доктор медицини *Дітріх фон Енгельгардт* (Dietrich von Engelhardt), який є професором Медичного університету у м. Любек (Німеччина). Після названої доповіді автор цих рядків мав змогу розмовляти з оратором та зробив уточнення щодо можливих зв'язків професора фон Енгельгардта з відомими прибалтійськими родинами Енгельгардтів. На це пан Дітріх фон Енгельгардт відповів, що його сімейні корені ведуть саме до Прибалтики, а один з його прашурів у 19-му сторіччі мав безпосереднє відношення до великого українського поета та художника Тараса Шевченка.

Засідання другого дня Міжнародної Лейпцігської конференції, в четвер *30 вересня 2010 р.*, проходило у Великій залі Лейпцігської університетської бібліотеки. Спочатку з привітанням та вступною доповіддю виступила організаторка цього наукового форуму, професорка *Ортрун Піга*. Зокрема, доповідачка підкреслила, що в рамках наукового співробітництва між Німеччиною та Російською імперією в 19-му та на початку 20-го століть важливу роль також відігравали науковці з університетів Харкова, Києва та Одеси. Далі ординарний член Саксонської АН, професор *Гайнер Каден* (Heiner Kaden) виступив з доповіддю на тему «Попередня історія академічного проекту щодо наукових відносин в 19-му столітті між Німеччиною та Росією в сферах хімії, фармації та медицини». Потім професор Лейпцігського університету, доктор медицини *Маттіас Міддель* (Matthias Middell) говорив про «Науковий трикутник Німеччина-Франція-Росія».

Після короткої перерви розпочала роботу перша секція Лейпцігської наукової конференції. Ця секція, якою керував професор *Дітріх фон Енгельгардт*, була присвячена темі «Гігієна – нова ведуча наука». В її рамках спочатку присутнім була запропонована доповідь «Макс Петтенкофер та його зв'язки з російськими гігієністами» професора *Вольфганга Лохера* (Wolfgang Locher) з Мюнхенського університету імені Людвіга Максиміліана. Далі професор *Володимир Соболев* з Інституту історії природничих наук Російської АН (м. Санкт-Петербург) говорив на тему «Профілактика

та лікування інфекційних захворювань у Військово-морському флоті Росії у другій половині 19-го століття». Третя доповідь була присвячена темі «Історія одеського курорту та роль німців у розвитку курортної справи в Одесі в дорадянський час». Її виголосив професор Сумського державного університету, доктор медичних наук *Костянтин Васильєв*. Останню доповідь цієї секції на тему «Саратовське товариство лікарів як парадигма європейського наукового трансферу» представив професор *Лутц Гефнер* (Lutz Naefner) з Гьоттінгенського університету (Німеччина).

Друга секція Лейпцігського наукового форуму була присвячена темі «Нове обґрунтування медицини». Нею керував професор *Вольфганг Лохер*. Тут спочатку виступив доктор історії *Еркі Тамміксаар* (Erki Tammiksaar) з музею імені К.Е. Бера в м. Тарту (Естонія) з доповіддю на тему «Світогляд Карла Ернста фон Бера». Далі доктор історії *Анна Ананьєва*, яка представляла Боннський університет (Німеччина) говорила про «Російську Академію наук та її відносини з видавничим домом Фосса у Лейпцигу». Третьою доповіддю цієї секції була промова доктора медицини *Галини Кічигіної* з університету м. Торонто (Канада) на тему «К.Й. фон Зейдліц (1798-1885) та розквіт російської клінічної науки».

В рамках другої секції також виступив завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін ХЕПУ *Володимир Абашик* (м. Харків), який представив присутнім тему «Харківські вчені-природознавці та Еміль Генріх Дюбуа-Реймонд (1818-1896)». Спочатку доповідач зупинився на праці «Сім світових загадок» (1880) цього авторитетного німецького вченого, а також на філософських і психологічних аспектах його інших робіт [2]. Далі у доповіді було вказано на впливи творів професора Е.Г. Дюбуа-Реймонда на позиції таких відомих харківських вчених та професорів, як В.Ф. Грубе (1827-1898), І.П. Щелков (1833-1909), Л.Л. Гіршман (1839-1921), І.І. Мечников (1845-1916), І.Г. Оршанський (1851-1923), В.Я. Данилевський (1852-1939). Ця доповідь В.О. Абашика на німецькій мові була пізніше надрукована у збірці матеріалів Лейпцігської конференції [3].

Третя секція Лейпцігського наукового форуму була присвячена тематиці «Психологія та психіатрія». Науковим керівником цієї секції був *Володимир Абашик* (ХЕПУ, м. Харків). В рамках названої секції спочатку свою доповідь виголосив професор *Сауло де Фрейтас Араужо* (Saulo de Freitas Araujo) з університету м. Жу-

із де Фор (Бразилія). Вона була присвячена темі «Пошук нового поняття наукової психології: Критичні заняття В. Бехтерева з психологічними працями В. Вундта». Далі доктор історичних наук *Наталія Мазолікова* (м. Москва) говорила про «Російське психологічне товариство та Лейпцігський університет наприкінці 19-го і на початку 20-го століття». Потім професор *Флоріан Мільденбергер* (Florian Mildenerger) з Університету Віадрина (Франкфурт-на-Одері, Німеччина) запропонував присутнім доповідь на тему «Крепелін в Дерпті: реформа психіатрії в умовах боротьби з панславізмом». Нарешті, доктор історичних наук *Наталія Берегой* з Інституту історії природничих наук Російської АН (м. Санкт-Петербург) виступила з доповіддю «Німецькі ветеринари в Росії та перше наукове товариство ветеринарів в Санкт-Петербурзі».

Засідання Лейпцігської міжнародної конференції в п'ятницю, 1-го жовтня 2010 р., розпочалися доповідями четвертої секції під назвою «Хімія», якою керував професор *Гайнер Каден* з Лейпціга. В її рамках спочатку виступила випускниця Санкт-Петербурзького університету, доктор історії *Олена Русанова*, яка, наразі, представляла Гамбурзький університет (Німеччина). Вона розповіла присутнім про «Фрідріха Конрада Байльштайна (1838-1906) та його внесок в розвиток комунікації між Німеччиною та Росією в сфері хімії». Наступна доповідачка, доктор *Гізела Бьок* (Gisela Voesck) з Ростокського університету (Німеччина) акцентувала увагу на питанні «Сприйняття періодичної системи на шкільних заняттях хімії в Німеччині (1880-1920)». При цьому доповідачка вказала на німецьких хіміків, які зробили свій внесок у розвиток періодичної системи, яка в Росії та СРСР була відома як «Періодична система Менделєєва».

Наступна доповідь цієї секції була присвячена темі «Російські хіміки в Лейпцігському університеті у другій половині 19-го століття». Її авторка доктор *Регіна Пфреннер* (Regine Pfrepper), яка представляла Саксонську АН (Лейпциг), зупинилася на творах деяких хіміків Російської імперії, серед яких були також майбутні професори Харківського університету. Нарешті, доктор *Олена Зайцева-Баум* з Московського університету імені Михайла Ломоносова (Росія) в своїй доповіді говорила про «Фізико-хімічну школу В. Оствальда та створення наукових шкіл при Московському університеті». В рамках цієї доповіді авторка акцентувала увагу

присутніх на діяльності І.С. Плотнікова (1878-1955) як засновника першої фотохімічної лабораторії в Росії.

У рамках п'ятої секції під назвою «Фармація та зоологія» цього міжнародного форуму, якою керував професор *Еркі Тамміксаар* з м. Тарту (Естонія) спочатку виступив професор *Христов Фрідріх* (Christoph Friedrich) з Марбурзького університету (Німеччина) з доповіддю «Вплив німецьких аптекарів на фармацію в Росії у 18-му та 19-му століттях в дзеркалі німецькомовної історії фармації». Далі доктор історії *Даніела Ангеттер* (Daniela Angetter) з Австрійської Академії наук (Відень) говорила про «Дослідження науки медицини та фармації й можливості їх розвитку у Львові в Австрійський період (1784-1918)». Зокрема, доповідачка представила архівні матеріали з даної тематики та вказала на співробітництво австрійських вчених з сучасними істориками науки у Львові.

В рамках цієї ж секції доктор історичних наук *Надія Сленкова* з Інституту історії природничих наук Російської АН (м. Санкт-Петербург) виголосила свою доповідь на тему «Російська та німецькі партії в Імператорській Академії наук в Санкт-Петербурзі наприкінці 19-го та на початку 20-го століть в дзеркалі розвитку Зоологічного музею Академії». Тут мова йшла про наукові конфлікти між іноземними, переважно німецькими та російськими членами вказаної академії. Потім професор *Сергій Фокін* з Санкт-Петербурзького університету (Росія) закрив цю секцію цікавою доповіддю «Гейдельберзька школа професора О. Бючлі та російські зоологи наприкінці 19-го та на початку 20-го століть».

Шоста секція Лейпцігської конференції була присвячена загальній темі «Ботаніка», цією секцією керував професор *Костянтин Васильєв* (Суми). Спочатку виголосив свою доповідь відомий професор *Едуард Колчинський*, директор Інституту історії природничих наук Російської АН (м. Санкт-Петербург). Його тема була присвячена питанню «Німецький слід у російському еволюціонізмі 19-го сторіччя», в рамках якого доповідач звернув увагу на прихильників вчення Чарльза Дарвіна в російській науці у вказаний період. В наступній доповіді доктора *Аліси Бородіної-Грабовської* з Інституту ботаніки Російської АН (м. Санкт-Петербург) була розглянута тема «Співробітництво К.І. Максимовича з німецькими ботаніками при вивченні флори Східної Азії». Потім професор *Андрій Сутін* (м. Санкт-Петербург) говорив на тему «Російська флора /Flora rossica» Ледебура як кульмінація російської ботаніки 19-го

сторіччя». Нарешті, доктор *Анастасія Федотова* з Інституту історії природничих наук Російської АН (м. Санкт-Петербург) торкнулася питання «Ботанічна географія в Росії: німецький фундамент та становлення самостійності».

В останній, сьомій секції цієї конференції були представлені теми під загальною назвою «Міждисциплінарні доповіді». Модератором та керівником цієї секції був професор *Христоф Фрідріх*. Всього в рамках секції було представлено чотири доповіді. Спочатку доктор філософії *Томас Шмук* (Thomas Schmuck), який представляв Саксонську АН, виступив з доповіддю на тему «Християн Генріх Пандер (1794-1865) та поняття розвитку». Потім доктор історичних наук *Марина Сорокіна* з Архіву Російської АН (м. Москва) говорила на тему «Перетин доль: Німеччина та німецькі вчені в житті й науковій творчості академіка Володимира Вернадського (1863-1945)». Зокрема, доповідачка зупинилась на питанні заснування Української АН в Києві, першим президентом якої був Володимир Вернадський.

В рамках останньої секції доктор *Марта Фішер* (Marta Fischer) з Саксонської АН (м. Лейпциг) виголосила доповідь на тему «Хімія, фармація та медицина в історії науки. Бібліографічний лексикон німецько-російських наукових зв'язків у 19-му сторіччі». Зокрема, тут мова йшла також про науковців Харківського університету, Новоросійського університету в Одесі та Університету Святого Володимира в Києві, які входили до складу Російської імперії. Остання доповідь цієї секції та всієї конференції була присвячена темі «Досвід підготовки багатотомного біографічного словника професорів Російської імперії», яку виголосили доктор *Володимир Волков* та доктор *Марина Кулікова* з Інституту історії природознавчих наук Російської АН (м. Москва).

Наприкінці Лейпцігської міжнародної конференції під керівництвом доктора Томаса Шмука пройшла заключна дискусія. Після цього організатори конференції запропонували учасникам продовжити обговорення наукових питань у знаменитому «Ауербакському погребі», де колись часто бував студент та відомий майбутній письменник Вольфганг Гьоте, який зобразив вказаний заклад у своєму знаменитому творі «Фауст». За результатами цієї міжнародної конференції в 2011 р. в Німеччині було видано збірку матеріалів [4].

В продовження цього співробітництва між Харківським економіко-правовим університетом та Лейпцігським університетом *Володимир Абаши́к* (ХЕПУ) прийняв участь у наступному науковому форумі на тему «Гігієна як ведуча наука у 19 сторіччі. Новий напрямок однієї дисципліни у обмінах між Німеччиною та Росією» (*Hygiene als Leitwissenschaft im 19. Jahrhundert. Die Neuausrichtung eines Faches im Austausch zwischen Deutschland und Russland*), який відбувся 7 та 8 жовтня 2013 р. у м. Лейпциг. Цей форум також організували Саксонська Академія наук у Лейпцигу та Інститут історії медицини та природничих наук імені Карла Зудхоффа Лейпцігського університету на чолі з професоркою *Ортрун Ріха* (Ortrun Riha) та за співорганізації доктора *Марти Фішер* (Marta Fischer). В рамках цієї міжнародної наукової конференції 7 жовтня 2013 р. В.О. Абаши́к зробив доповідь на тему «Німецькі інновації та гігієна як ведуча наука у Харківському університеті (1873-1920)», публікація якої запланована в Німеччині найближчим часом.

Література

1. Див. російський переклад праці цього філософа: Штекелер-Вайтгофер П. Что значит мышление? От Хайдеггера через Гельдерлина к Дерриде / Научн. ред., перевод с немецкого и послесловие «Пирмин Штекелер-Вайтгофер как философ» Владимира Абаши́ка. – Харьков: Издатель Савчук О.О. - 2011. – 120 с.

2. Abashnik Vladimir A. The Kharkov University physicians and Emil Heinrich Du Bois-Reymond (1818-1896) // Naturwissenschaft als Kommunikationsraum zwischen Deutschland und Russland im 19. Jahrhundert / Internationale Tagung, Leipzig, 29.9.-1.10.2010, Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Karl-Sudhoff-Institut für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften an der Universität Leipzig. Abstracts. – Leipzig. – 2010. – p. 6-7.

Німецькомовна версія за наступною електронною адресою:

<http://www.uni-leipzig.de/~ksi/Abstracts.htm#Abstracts>

3. Abašnik, Vladimir A. Emil Heinrich Du Bois-Reymond (1818-1896) und die Char'kover Universitätsmediziner // Riha, Ortrun; Fischer, Marta (Hgg.) Naturwissenschaft als Kommunikationsraum zwischen Deutschland und Russland im 19. Jahrhundert / Internationale Tagung, Leipzig 29.9.-1.10.2010. – Aachen : Shaker Verlag. – 2011. – S. 202-218.

4. Riha, Ortrun; Fischer, Marta (Hgg.) Naturwissenschaft als Kommunikationsraum zwischen Deutschland und Russland im 19. Jahrhundert / Internationale Tagung, Leipzig 29.9.-1.10.2010. – Aachen : Shaker Verlag, 2011.